

Asia: VN/27263/2023

## **Lausuntopyyntö nuorisorangaistussäätelyn kehittämistä koskevasta työryhmämietinnöstä**

### **Lausunnonantajan lausunto**

**Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään**

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lapsiasiavaltuutettu on useaan otteeseen todennut, että nuorisorangaistuksen tulisi olla todellinen ja käytössä oleva seuraamusvaihtoehto ja pitää siksi mietinnön ehdotuksia nuorisorangaistuksen käytön lisäämiseksi kannatettavina.
- Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että alaikäisen päihde- ja riippuvuushoidon tai -palvelun toteutuminen osana nuorisorangaistusta edellyttää, että päihdepalvelut ovat tosiasiallisesti ja yhdenvertaisesti hyvinvointialueilla ja Helsingin kaupungissa saatavilla.
- Lapsiasiavaltuutettu pitää välttämättömänä, että jatkovalmistelussa arvioidaan tarkemmin nuorisorangaistuksen ja vankeusrangaistuksen suhdetta lastensuojelulain mukaiseen sijaishuoltoon sekä käsittelyssä olevaan ehdotettuun kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Nuorisorangaistussäätelyyn ehdotetut muutokset

Lapsiasiavaltuutettu on useaan otteeseen todennut, että nuorisorangaistuksen tulisi olla todellinen seuraamusvaihtoehto alaikäisille rikoksentekeijöille ja pitää siksi mietinnön ehdotuksia nuorisorangaistuksen käytön lisäämiseksi kannatettavina. Lapsiasiavaltuutettu on ottanut aiheeseen kantaa julkisuudessa, YK:n lapsen oikeuksien komitealle luovuttamassaan raportissa, valtioneuvostolle luovutetussa vuosikertomuksessaan ja eduskuntavaalien alla tekemissään

ehdotuksissa puolueiden puoluesihteereille sekä pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman aloitusseminaarissa. Lisäksi lapsiasiavaltuutettu on tuonut näkemyksensä oikeusministerien tietoon. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että ehdotukset voivat osaltaan ennaltaehkäistä alaikäisten uusintarikollisuutta, kuten ehdotusten yhdeksi tavoitteeksi on asetettu.

Lapsiasiavaltuutettu haluaa saattaa oikeusministeriön tietoon YK:n lapsen oikeuksien komitean vuonna 2019 julkaiseman yleiskommentin nro 24, joka koskee lapsen oikeuksia rikosoikeusjärjestelmässä. Yleiskommentissa nostetaan useassa kohtaa esiin vankeusrangaistukselle vaihtoehtoisten seuraamuksien merkitys ja korostetaan valtioiden velvollisuutta ottaa päätöksissään huomioon ensisijaisena harkintaperusteena lapsen etu – myös silloin, kun lapsen epäillään syyllistyneen rikokseen. Tämän yleiskommentin pohjalta lapsiasiavaltuutettu on jatkanut työtään nuorten rikosentekijöiden aseman parantamiseksi: uusintarikollisuuden ehkäisy ja rikolliselle uralle ajautumisen estäminen toteutuvat todennäköisimmin silloin, kun rikoksiin syyllistynyttä lasta ohjataan muun kuin vankeusrangaistuksen keinoin.

Lapsiasiavaltuutettu kiinnitti huomiota mietinnön nimenomaisesti lapsia koskevassa vaikutusten arviointikappaleessa (4.2.2) todettuun siitä, että nuorisorangaistuksen käyttö lisääntynee ehdotuksen myötä myös vakavampien yksittäisten rikosten kohdalla, missä nuorella ei välttämättä tunnisteta olevan tarvetta laajaan ja intensiiviseen perheen ulkopuoliseen yhteiskunnan tukeen. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että edellä todettu edellyttää selkiyttämistä. Mitä perheen ulkopuolisella yhteiskunnallisella tuella tässä yhteydessä tarkoitetaan ja onko tarkoituksena, että kyseinen tuki on nuorisorangaistuksen soveltamisalaa rajaava tekijä?

Lapsiasiavaltuutettu pitää lähtökohtaisesti hyvänä päihde- ja riippuvuushoidon tai -palvelun sisällyttämistä osaksi nuorisorangaistusta, mutta korostaa, että hoidon tai palvelun sisällyttäminen ehdotetulla tavalla osaksi rangaistusta lain tasolla ei yksistään paranna niiden nuorten asemaa, joiden kohdalla rikollisen toiminnan taustalla on päihteisiin liittyviä ongelmia ja jotka ovat päihde- ja riippuvuushoidon tarpeessa. Sääntelyn toimeenpanoon on kohdennettava resursseja. Lapsiasiavaltuutettu on myös lausunnossaan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle painottanut, että lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut tulee saattaa kuntoon ja niiden tulee toteutua yhdenvertaisesti.

Sekä Valtiontalouden tarkastusvirasto että sosiaali- ja terveysministeriö ovat hyvinvointialueiden palveluja koskevissa tuoreissa arvioinneissaan todenneet, että päihteitä käyttävien lasten ja nuorten tarvitsemat sosiaali- ja terveyspalvelut ovat vakavasti vaarantuneet kaikilla hyvinvointialueilla ja Helsingin kaupungissa. Huumeita käyttäville nuorille suunnatut palvelut eivät vastaa heidän palvelutarpeisiinsa eivätkä nuoret saa tarvitsemaansa apua oikea-aikaisesti. Erityisen vaikeaa palvelujen saanti on, kun henkilöllä on sekä mielenterveys- että päihdeongelma.

Vastaavasti ehdotetut lisäykset nuoren rikoksesta epäillyn osallistumisesta toimintaan, joka parantaa edellytyksiä rikoksettomaan elämään edellyttää, että tällaista toimintaa on tosiasiaassa saatavilla.

Mietinnössä todetaan (s. 88–89), että joillakin paikkakunnilla on sovittelun ja ankkuritoiminnan kaltaisten interventoiden lisäksi tarjolla kolmannen sektorin järjestämää rikoksista irtautumista tukevaa ohjelmatoimintaa ja nuorten toimintamallia hyödyntävää hanketoimintaa, kuitenkin tarkemmin tällaisen toiminnan saatavuutta avaamatta.

Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että YK:n lapsen oikeuksien komitea on Suomelle vuonna 2023 antamissaan loppupäätelmissä suositellut, että Suomi edistää aktiivisesti rikoksista syytetyille lapsille kohdennettuja tuomioistuinten ulkopuolisia toimenpiteitä, kuten oikeudenkäynnille vaihtoehtoisia ratkaisumenettelyjä, sovittelua, neuvontaa ja näyttöön perustuvia terapiapalveluita (kohta 41).

Rangaistusten ja lastensuojelulain mukaisten tukitoimien suhdetta tulee arvioida

Lapsiasiavaltuutettu toteaa, että eduskunnassa on ajankohtaisesti käsiteltävänä esitys laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 149/2025 vp), jossa ehdotetaan uutta lastensuojelulain mukaista sijaishuollon muotoa (kuntouttava suljettu laitospalvelu) pääsääntöisesti 12 vuotta täyttäneen lapsen rikoskierteen katkaisemiseksi. Lisäksi käsittelyssä on hallituksen esitys laeiksi vankeuslain, tutkintavankeuslain ja puolustustilalain 9 §:n muuttamisesta (53/2025 vp). Oikeusministeriössä on myös meneillään vankeuslain kehittämisen jatkohanke, jossa on tarkoitus käsitellä vankeuslain ja lastensuojelulain yhteensovittamiseen liittyviä kysymyksiä. Lapsiasiavaltuutettu pitää välttämättömänä, että nuorisorangaistussääntelyn kehittämisen jatkovalmistelussa huomioidaan myös alaikäisiä rikoksentekijöitä koskevat vireillä olevat hallituksen esitykset ja käynnissä olevat hankkeet.

Mietinnössä ei ehdoteta muutettavaksi nuorisorangaistuksen suhdetta ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Nuorisorangaistus sijoittuisi edelleen ankaruusasteikolla sakon ja ehdottoman vankeuden väliin (s. 138). Rikoslain 6 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei kuitenkaan saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Painavan syyn merkitystä harkittaessa otetaan huomioon rikoksentekijän sijoitus lastensuojelulain 57 §:n mukaiseen lastensuojelulaitokseen.

Lapsiasiavaltuutettu pitää välttämättömänä, että jatkovalmistelussa arvioidaan tarkemmin nuorisorangaistuksen ja vankeusrangaistuksen suhdetta lastensuojelulain mukaiseen sijaishuoltoon ja myös käsittelyssä olevaan ehdotettuun kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun (HE 149/2025 vp).

Lapsiasiavaltuutettu on eduskunnan lakivaliokunnalle antamassaan lausunnossaan lastensuojelulain muuttamista koskien edellyttänyt, että nuorisorangaistussääntelyn kehittämistä koskevan hankkeen yhteydessä harkitaan ehdotetun kuntouttavan suljetun laitospalvelun ensisijaisuutta suhteessa ehdottomaan vankeuteen alaikäisten rikosvastuun ylittäneiden lasten kohdalla.

Eduskunnan lakivaliokunta on mietinnössään koskien käsittelyssä olevaa hallituksen esitystä eduskunnalle laeiksi vankeuslain, tutkintavankeuslain ja puolustustilalain 9 §:n muuttamisesta pitänyt myös alaikäisten vankien sijoittamisen kehittämistarpeita koskevaa hanketta tarpeellisena ja katsonut, että alaikäisiin vankeihin sekä rangaistuksen täytäntöönpanon ja lastensuojelun suhteeseen liittyviä kysymyksiä on aiheellista arvioida huolellisesti.

Saukkola Jenni

Lapsiasiavaltuutetun toimisto - Elina Pekkarinen, lapsiasiavaltuutettu ja  
Jenni Saukkola, juristi